

закону та суспільного договору, і втіленням моделі вільної, незалежної держави, заснованої на природному праві на свободу та самовизначення. І хоча Конституція Пилипа Орлика набула статусу пам'ятки української філософської та правової думки, вона, залишаючись вершиною української державотворчості ранньомодерної доби, все ще є недостатньо дослідженою у філософсько-правовому, соціокультурному контекстах, а також з точки зору її впливу на конституційний процес України на різних етапах його здійснення.

Список використаних джерел

1. Мельник Л.Г. Конституція 1710 року П. Орлика. *Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка*. 1999. Вип. 2. С. 4.
2. Тараненко М. Г. Причини створення, головні державотворчі, ідеологічні і правові засади та історичне значення Конституції Пилипа Орлика. *Вісник НТУУ «КПІ»*. 2010. № 2 (6). С. 151–166.
3. Усенко І. Б. Державно-правові інститути козацької України як об'єкт досліджень вітчизняних істориків права. Антологія української юридичної думки : в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (гол.) та ін. Т. 3 : Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба / упор.: І. Б. Усенко та ін. К.: Юрид. кн., 2003. С. 15.
4. Кресін О. В. Політико-правова спадщина української політичної еміграції першої половини XVIII століття : монографія. К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. 468 с.
5. Рудик П. А. Міркування щодо висвітлення деяких положень Конституції Пилипа Орлика. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С. 36–37.
6. Фігурний Ю. С. Український гетьман Пилип Орлик : монографія. К., НДІУ. 2008. 124 с.
7. Замлинський В. Пилип Орлик. Історія України в особах: ІХ–XVIII ст. К.: Україна, 1993. 396 с.
8. Тодика Ю. О. Механізм народовладдя згідно з Конституцією Пилипа Орлика. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2006. Вип. 11. С. 55–60.

Іващенко Віта Олександрівна,
професор кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

МЕТА ПОКАРАННЯ: ОСНОВНІ ПІДХОДИ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ

Однією з найбільш давніх в історії філософсько-правової думки є проблема мети покарання. В різні часи вона цікавила не лише юристів, а й багатьох філософів. Серед них: Ч. Беккарія, І. Бентам, Г. Гегель, М. Гернет, І. Кант, А. Кістяківський, М. Костецький, В. Кудрявцев, Р. Мартинсон, Ш. Монтеск'є, Б. Никифоров,

С. Познишев, С. Полубінська, М. Таганцев, А. Фейербах, П. Фріс, І. Фойницький та багато інших вчених. Були запропоновані окремі концепції мети покарання, які переважно в науковій літературі зводяться до двох груп: абсолютні та відносні теорії.

Дослідники, які відстоювали абсолютні теорії покарання, його мету зводили до відплати за вчинене кримінальне правопорушення. Тому вид і розмір покарання мав відповідати тяжкості суспільно небезпечних наслідків правопорушення. Тобто, наприклад, у разі вчинення вбивства винного мають засуджувати до смертної кари. Такий підхід сприяв поширенню суворох покарань, пов'язаних з позбавленням життя та заподіяння шкоди здоров'ю винних. Прихильниками абсолютних теорій були Ф. Гегель, І. Кант.

Серед абсолютних теорій покарання виділяють теологічні теорії, теорії матеріальної та діалектичної відплати. Теологічні теорії, виходячи з того, що злочин є гріх, ставили за мету покарання очищення від цього гріха. Теорію матеріальної відплати розвивав І. Кант, діалектичної відплати – Ф. Гегель, ідеї яких мали суттєвий вплив на розвиток філософських та правових поглядів на протязі всього XIX століття, а в поєднанні з іншими трактовками – і у XX столітті. Так, наприклад, І. Кант розглядав покарання як матеріальну (реальну) відплату за вчинений злочин і покарання, відплати рівним злом за те зло, що спричинив винуватий [1, с. 130].

Представники відносних теорій покарань вбачали його сенс в досягненні якоїсь конкретної мети. Основою розвитку цих теорій стали ідеї І. Бентама, А. Фейербаха, Ч. Беккарія.

Так, Ч. Беккарія в трактаті «Про злочини і покарання» (1764 року) обґрунтовує, що мета покарання полягає в тому, щоб перешкодити винному знову заподіяти шкоду суспільству, а також утримати інших від вчинення злочину [2, с. 221].

Серед відносних теорій найбільшого розповсюдження набула теорія залякування. Модифікацією цієї теорії є теорія психологічного примушування, що була розвинута А. Фейербахом. Як і теорія залякування – це теорія загального попередження, згідно з якою покарання має впливати на громадян, утримуючи їх від вчинення злочинів. А. Фейербах вважав, що покарання має завдати особі, що вчинила злочин, більшого незадоволення, ніж те задоволення, що вона отримала від злочину. Метою такого покарання є потреба утримати людину від злочину. Прихильники теорії спеціального попередження відстоювали ідею застосування покарання виключно для того, щоб сам винуватий не вчинив нового злочину. Такі ж ідеї відстоювали і послідовники теорії виправлення, на думку яких покарання має забезпечити виправлення винуватого, тобто невчинення ним нових злочинів [1, с. 130–131].

У чинному кримінальному законодавстві мета покарання закріплена в ч. 2 ст. 50 Кримінального кодексу України (далі – КК) [3]. Там зазначено, що покарання має на меті не тільки кару, а й

виправлення засуджених, також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами. Звернемо увагу також, що згідно з ч. 3 ст. 50 КК покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність.

Отже, метою покарання є:

- кара засуджених;
- виправлення засуджених;
- запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень засудженими;
- запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень іншими особами.

Кара передбачає відплату за вчинене винним кримінальне правопорушення. Відповідно до ч. 1 ст. 50 КК покарання, зокрема, полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. В законодавстві закріплюються види покарань, їх строки, характер тих правообмежень, що має перетерпіти засуджений. Також кримінальний процесуальний порядок притягнення до кримінальної відповідальності, призначення покарання та його виконання безпосередньо пов'язані з карою і є невід'ємною її здійснення.

Саме кара перетворює покарання на суворий захід державного примусу.

Мета виправлення передбачає усунення суспільної небезпечності особи, нейтралізацію її криміногенних схильностей. Відповідно до ч. 1 ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу України виправлення засудженого – це процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки [4]. Досягається виправлення через такі основні засоби як: встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим), пробація, суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив.

Виправлення засудженого є необхідною умовою його ресоціалізації, під якою розуміють свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві.

З виправленням пов'язана мета запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень засудженими (спеціальна превенція). Вона досягається, зокрема завдяки призначенню покарання та його відбуванню і виконанню, коли особа поставлена в умови, що перешкоджають вчиненню кримінальних правопорушень.

Запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень іншими особами (загальна превенція) – мета покарання, спрямована на недопущення вчинення кримінальних правопорушень не засудженими, а сторонніми громадянами. Загальна превенція стосується переважно осіб, які схильні до вчинення правопорушень. Досягнення цієї мети

здійснюється завдяки оприлюднення законів про кримінальну відповідальність, невідворотного притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб, призначення покарання та реального його відбування.

Як бачимо, кара засуджених, їх виправлення, запобігання вчиненню ними нових кримінальних правопорушень, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень іншими особами тісно між собою пов'язані. Будь-яке із дванадцяти покарань, що передбачені кримінальним законодавством України, незалежно від їх суворості та видів мають забезпечувати досягнення зазначеної мети. Разом з тим, проблема мети покарання залишається актуальною і сьогодні та потребує подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Вереша Р. В. Основні проблеми визначення мети покарання в контексті реалізації аксіологічного підходу у кримінальному праві. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. Число 1(26). С. 129–136.
2. Ющик О.І. Основні концепції покарання Чезаре Беккарія. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50594467.pdf>.
3. Кримінальний кодекс України: Закон від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон від 11 лип. 2003 р. № 1129-IV. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>.

Казміренко В'ячеслав Петрович,
професор кафедри психології факультету
психології Львівського державного
університету внутрішніх справ, доктор
психологічних наук, професор

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЧИННИКИ ЯК ЗАСАДИ КОМПЕТЕНТНИХ І ФАХОВО ПІДГОТОВЛЕНИХ РІШЕНЬ

Специфіка функціонування когнітивного спілкування як правового організаційного феномену представлена наступними сферами.

1. *Сфера власне психології управління інтелектуальною діяльністю в організаційно детермінованих умовах:*

– організація роботи команд і штабів – когнітивно-виконавча діяльність завершеного циклу, в якій управлінське спілкування завжди носить опосередкований характер і виступає у вигляді інтелектуального супроводу цільових програм. Таке спілкування визначається процесами їх реалізації, особливостями впровадження у терміни, встановлені відповідними планами і програмами;

– створення колективних розробок як інтелектуальних комплексних продуктів, завершених проектів (бюджети виробництва,